

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเด็กนั้นมีอิทธิพลต่อพัฒนาการและความรู้สึกนึกคิดของเด็กทั้งสิ้น เด็กปฐมวัยนั้นจัดเป็นวัยแห่งการเริ่มต้นเข้าไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งเด็กจะเริ่มเข้าใจว่าในสังคมที่แท้จริงนั้นจะต้องมีการติดต่อซึ่งกันและกัน โลกของเด็กจึงขยายกว้างออกไปมากขึ้น โดยความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดจะไม่จำกัดอยู่เฉพาะแต่บิดามารดาเท่านั้นหากจะขยายออกไปสู่เพื่อนฝูง ครู และผู้ใกล้ชิดคนอื่น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามเด็กปฐมวัยก็จะยังคงอยู่ในความดูแลของบิดามารดาและครูเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เด็กมีกิจกรรมทางสังคมกับเพื่อนน้อย จวบจนเมื่อเด็กย่างเข้าสู่วัยประถมศึกษาเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดทั้งนี้เนื่องจากเด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับกลุ่มเพื่อนซึ่งเป็นเพื่อนที่มีรุ่นราวคราวเดียวกันและเพศเดียวกันกับตน (Sullivan, 1953) ซึ่งระยะนี้เด็กจะเริ่มเปลี่ยนจากการยึดตนเป็นศูนย์กลางมาเป็นความนึกถึงกลุ่มแทน ดังนั้นเด็กวัยนี้จึงมีความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากเพื่อนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มเพื่อนเป็นอย่างมาก (Sullivan, 1953; จิราภรณ์ หุ่นตระกูล, 2528 : 2) และจากการที่เด็กมีความสัมพันธ์กับเพื่อนแล้วได้รับการยอมรับจากเพื่อน รวมถึงความสามารถในการเข้ากับเพื่อน ๆ ได้จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ มีความเชื่อมั่นในการที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นเพิ่มมากขึ้น ในทางตรงข้าม ถ้าเด็กไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนหรือไม่สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มเพื่อนได้ก็จะทำให้เด็กขาดประสบการณ์หรือขาดทักษะที่จำเป็นในการเข้าสังคมซึ่งจะมีผลกระทบต่อการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในวัยผู้ใหญ่ (Gronlund, 1959 อ้างถึงใน จิราภรณ์ หุ่นตระกูล, 2528:2) อิทธิพลของเพื่อนนั้นจะส่งผลต่อเด็กไปจนกระทั่งเด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่น ดังนั้นสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนในวัยรุ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะการที่วัยรุ่นได้เข้ากลุ่มเพื่อนและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มจะทำให้วัยรุ่นได้เรียนรู้ความต้องการและความสามารถที่แท้จริงของตนตลอดจนสามารถแลกเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งประสบการณ์ที่เด็กวัยรุ่นสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนและสิ่งที่เด็กได้รับจากการมีความสัมพันธ์กับเพื่อนนี้จะมีผลต่อการปรับตัวทั้งในระยะวัยรุ่นเองและในวัยผู้ใหญ่ด้วย (ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร, 2530:174 - 175)

มิติทางสังคมที่จัดว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมของเด็กอย่างหนึ่งคือมิตรภาพ (Friendship) ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับมิตรภาพนี้จัดเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเกี่ยวกับ

กับความคิดความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อตนเองและบุคคลอื่นในสังคม (Social cognition) และเมื่อได้ศึกษาย้อนไปในอดีตจะพบว่าเรื่องราวของมิตรภาพได้รับความสนใจจากนักปรัชญาและนักจิตวิทยามาเป็นเวลานานแล้ว ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle, 1962 cited by Reisman & Shorr, 1978 ; Price, 1989 : 104) ที่ได้กล่าวถึงมิตรภาพไว้ว่าโดยทั่วไปแล้ว คนเราจะมีจุดมุ่งหมายในการคบเพื่อนอยู่ 3 ประการคือ เพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์จากคนที่จะมาเป็นเพื่อน เพื่อความสนุกเพลิดเพลินและเพื่อให้เกิดผลในทางศีลด้านจิตใจ จากความเชื่อพื้นฐานดังกล่าว เมอร์สเทน และสปิทซ์ (Merstein & Spitz, 1973-1974) ได้นำไปศึกษาโดยทำการวิเคราะห์ห้องค้ประกอบและก็ได้พบว่ามีอยู่ 3 องค์ประกอบจริงตามที่อริสโตเติลกล่าวไว้ นอกจากนี้อริสโตเติลยังได้พูดถึงลักษณะของมิตรภาพระหว่างเพื่อนว่าจะต้องประกอบด้วย การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เพื่อนพึงจะมีให้แก่กัน ความสนิทสนม ความจงรักภักดีต่อเพื่อน ตลอดจนความมั่นคงในการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างเพื่อนด้วย (Berndt, 1981) ปัจจุบันนี้งานวิจัยทางจิตวิทยาที่ศึกษาความคิดของเด็กเกี่ยวกับลักษณะของเพื่อน การเลือกคบเพื่อนและความคาดหวังของเด็กที่มีต่อเพื่อนซึ่งสามารถกล่าวรวม ๆ ได้ว่าเป็นการศึกษามโนทัศน์ของเด็กเกี่ยวกับมิตรภาพนั้นได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่การศึกษาของไบเกลโลและลาไกปา (Bigelow & La Gaipa, 1975) ไบเกลโล (Bigelow) ไรส์แมน และชอร์ (Reisman & Shorr, 1978) ยูนิส และวอลเป (Youniss & Volpe, 1978) เซลแมน และเซลแมน (Selman & Selman, 1979) เบิร์น (Berndt, 1981) และเฟอร์แมน และไบเออร์แมน (Furman & Bierman, 1983, 1984) ซึ่งการศึกษาเพื่อให้รู้ซึ่งมิตรภาพเหล่านี้มักให้ผลวิจัยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือพบว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับมิตรภาพแตกต่างกันตามระดับอายุแม้ว่า ผู้วิจัยจะใช้วิธีการที่แตกต่างกันในการทดสอบก็ตามและจากการทบทวนงานวิจัยตามที่กล่าวมาทั้งหมดยังพบอีกว่านักวิจัยส่วนใหญ่นิยมใช้การตรวจสอบเพียงวิธีเดียว (Single method) เช่น การเขียนเรียงความ หรือการสัมภาษณ์ หรือการเล่าเรื่องให้เด็กฟังหรือให้เด็กดูภาพยนตร์จากนั้นจึงให้เด็กตอบคำถาม เป็นต้น ไบเกลโล และลาไกปา (Bigelow & La Gaipa, 1975, Bigelow, 1977) ได้ทำการศึกษามิตรภาพโดยให้เด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และเด็กชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 เขียนเรียงความเกี่ยวกับความคาดหวังที่เด็กมีต่อเพื่อนสนิทของตน จากผลการศึกษาพบว่าเด็กจะมีความคาดหวังในตัวเพื่อนสนิทของตนแตกต่างกันไปตามระดับอายุและมีลักษณะคงที่เป็นลำดับขั้นตายตัว ซึ่งไบเกลโล และลาไกปา (Bigelow and La Gaipa, 1980) ได้แบ่งออกเป็น 3 ชั้นใหญ่ ๆ โดยแนวโน้มของพัฒนาการจะเริ่มจากความคาดหวังในมิตรภาพที่มีลักษณะเป็น

รูปธรรมและยึดตนเป็นศูนย์กลาง ไปสู่ลักษณะความคาดหวังในมิตรภาพในรูปของนามธรรมและมีการยึดตัวเองเป็นจุดศูนย์กลางน้อยลง โดยจากการศึกษาพบว่า ในเด็กเล็กอายุประมาณ 7-8 ปี จะคาดหวังให้เพื่อนมาเป็นเพื่อนเล่นกับตนหรือช่วยเหลือตนแต่เพียงฝ่ายเดียว อันเป็นลักษณะของการยึดตนเป็นศูนย์กลาง ส่วนในช่วงอายุประมาณ 9-10 ปีนั้น ความคาดหวังของเด็กเกี่ยวกับมิตรภาพจะมีลักษณะยึดตนเป็นศูนย์กลางน้อยลงและเน้นที่สังคมหรือกลุ่มเพื่อนมากขึ้น โดยที่เด็กในขั้นนี้จะมี ความคาดหวังให้ตนเป็นที่ชื่นชมหรือได้รับการยอมรับจากเพื่อน สำหรับขั้นสุดท้ายซึ่งพบในเด็กโตอายุประมาณ 11-14 ปี เด็กจะมีความคาดหวังในลักษณะเป็นนามธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับจิตใจและอารมณ์ของบุคคลเช่นการเข้าใจความรู้สึก การซื่อสัตย์และการเปิดเผยปัญหาต่อกัน นอกจากนี้เซลแมน และเซลแมน (Selman & Selman, 1979) ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพในเด็กโดยวิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งจากผลการสัมภาษณ์ พบว่าเด็กจะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเพื่อนแตกต่างกันตามระดับอายุและมีพัฒนาการเป็นลำดับขั้นเช่นกัน

วิธีการศึกษาแบบ single method ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักจิตวิทยาบางท่านว่าอาจไม่สามารถให้ข้อมูลหรือคำตอบเกี่ยวกับมิตรภาพได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากมิตรภาพเป็นภาวะสันนิษฐานทางจิตวิทยาที่มีความซับซ้อนตัวหนึ่งและมีลักษณะเป็นนามธรรม (Berndt, 1981 : 158, Lewis and Feiring, 1989 : 258) จึงเป็นการยากที่จะทำความเข้าใจและตรวจสอบให้ถูกต้องโดยใช้วิธีการทดสอบเพียงวิธีเดียว (Berndt, 1981 : 158) ดังนั้นนักวิจัยส่วนมากนิยมใช้กันอยู่ ดังนั้นจึงมีผู้พยายามจะคิดค้นหาวิธีการใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้ศึกษา จนกระทั่งเฟอร์แมน และไบเออร์แมน (Furman & Bierman, 1984) ได้ริเริ่มนำเอาเทคนิคการตรวจสอบหลาย ๆ วิธี (Multimethod study) มาใช้ศึกษาพัฒนาการของมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพในเด็กเป็นครั้งแรกในปี 1981 โดยทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 4 และ 6 ตามลำดับ จำนวน 84 คน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบ 3 วิธีได้แก่การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลเกี่ยวกับลักษณะของเพื่อนที่เด็กต้องการและสิ่งที่เพื่อนควรปฏิบัติต่อกัน การเล่าเรื่องที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน 2 คนในลักษณะต่าง ๆ กันแล้วให้เด็กตอบคำถามและการให้เด็กตอบแบบสอบถามชนิดที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่าเพื่อวัดระดับความมากน้อยของการมีความสัมพันธ์กับเพื่อนสนิทและเพื่อนทั่วไปในชั้นเรียน ผลการศึกษาพบว่าการคาดหวังมิตรภาพในลักษณะที่เกี่ยวข้งกับจิตใจจะมากขึ้นตามระดับอายุในขณะที่การคาดหวังในลักษณะที่เป็นพฤติกรรมการแสดงออกทางกายจะมีความคงที่ นอกจากนี้เด็กทุกระดับชั้นจะมีความคาดหวังในการมีมิตรภาพกับเพื่อนสนิทและเพื่อนทั่วไปในชั้นเรียนแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวนี้จะเพิ่มขึ้นตาม

ระดับอายุด้วยต่อมาเฟอร์แมน และ ไบเออร์แมน (Furman & Bierman, 1983 : 549-556) ได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมกับกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 4-7 ปี จำนวน 64 คน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มเด็กเล็ก ได้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง 4-5 ปี และกลุ่มเด็กโตซึ่งได้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง 6-7 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสัมภาษณ์และรูปภาพเด็กกำลังทำกิจกรรมกับเพื่อนในลักษณะต่าง ๆ กัน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบทั้งหมด 3 วิธี ได้แก่ การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล การทดสอบโดยให้เด็กดูรูปภาพเกี่ยวกับกิจกรรมของเด็ก ๆ แล้วให้ตอบคำถามว่ากิจกรรมอันไหนบ้างที่จะทำให้เด็กในรูปภาพเป็นเพื่อนกัน และการให้เด็กจัดอันดับความสำคัญในการมีความสัมพันธ์กับเพื่อนจากภาพที่กำหนดให้ จากผลการศึกษาโดยวิธีการตรวจสอบที่แตกต่างกันนี้ปรากฏว่า ให้ผลสรุปที่สอดคล้องกันคือ ลักษณะของมิตรภาพด้านการมีกิจกรรมร่วมกัน การช่วยเหลือสนับสนุน การมีความรู้สึกชอบพอ และการอยู่ใกล้ชิดจะจัดเป็นลักษณะมิตรภาพที่เด่นและพบมากในวัยเด็กตอนต้น และในการศึกษาครั้งนี้ไม่พบที่มีความแตกต่างระหว่างเพศแต่กลับพบที่มีความแตกต่างระหว่างอายุอย่างมีนัยสำคัญโดยคะแนนของมิตรภาพด้านการมีความรู้สึกชอบพอและการช่วยเหลือสนับสนุนจะมากขึ้นตามระดับอายุ ในขณะที่คะแนนด้านการมีความคล้อยกันเกี่ยวกับลักษณะทางกายมีค่าลดต่ำลง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเด็กเล็กมักให้คุณค่าแก่เพื่อนโดยมองที่ลักษณะที่ปรากฏให้เห็นภายนอกเป็นหลัก ส่วนเด็กโตจะ เน้นความสำคัญของลักษณะที่เกี่ยวข้องกับจิตใจมากกว่า

งานวิจัยทางด้านการศึกษาจิตทางสังคม (Social cognition) ที่ได้ศึกษามาในทศวรรษเกี่ยวกับมิตรภาพที่ผ่านมามีจะ เน้นและให้ความสนใจเฉพาะ เรื่องการเปลี่ยนแปลงตามระดับอายุเท่านั้น จึงทำให้ละเลยตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดของเด็กที่มีต่อเพื่อนได้ เช่น เพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก เป็นต้น จากการทบทวนงานวิจัยพบว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับมิตรภาพของเด็กได้ เช่นงานวิจัยของไบเกิลโล (Bigelow, 1977) ที่ศึกษาความคาดหวังในการมีมิตรภาพกับเพื่อนสนิทของเด็กชาวแองโกล-แคนาดาเตียน และชาวสก็อตที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน ผลการศึกษาพบว่าเด็กทั้ง 2 กลุ่มมีความคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพในบางลักษณะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าอาจเป็นเพราะความแตกต่างทางด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกแม้จะพบว่า ไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงแต่ก็เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มนักจิตวิทยาบางกลุ่มว่า เด็กที่ได้รับการรักความอบอุ่นจากแม่โดยเฉพาะในระยะ 1 ปีแรกของชีวิตนั้นจะส่งผลให้เด็กมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์

กับเพื่อนและบุคคลอื่นในระยะต่อมาด้วย (Lewis & Feiring, 1989 : 249) ซึ่งจะเห็นว่ามีงานวิจัยสนับสนุนความเชื่อนี้อยู่เป็นจำนวนมาก (Waters, Wippman & Scrufe, 1979 ; Easterbrooks & Lamb, 1979 ; Pastor, 1981 ; Park & Waters, 1989) อย่างไรก็ตาม ได้มีนักจิตวิทยาบางท่านรายงานไว้ว่า ไม่พบผลการวิจัยที่สอดคล้องกับความเชื่อดังกล่าวเช่นกัน (Jacobson, Wille, Tianen & Aytch, 1983 ; Jacobson & Wille, 1986 cited by Lewis & Feiring, 1989 : 249) สำหรับตัวแปรด้านเพศนั้นพบว่า เพศหญิงและเพศชายมีความคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพแตกต่างกันโดย ลาไกปา (La Gaipa, 1977 ; La Gaipa & Engelhart, 1978 cited by Bigelow & La Gaipa, 1980 : 34-35) พบว่าเด็กหญิงในวัยเด็กตอนกลางจะมีความคาดหวังต่อเพื่อนสนิทของตน โดยเน้นลักษณะของความจงรักภักดีในสัดส่วนที่มากกว่าเด็กชาย และเด็กวัยรุ่นตอนต้นและวัยรุ่นตอนปลายเพศหญิงก็จะระบุถึงลักษณะความจงรักภักดีและความสนิทสนมในสัดส่วนที่มากกว่าวัยรุ่นชายอีกเช่นกัน นอกจากนี้ เบิร์น (Berndt, 1981 : 181) ยังได้ศึกษาพบผลที่สอดคล้องกันอีกว่า เด็กหญิงได้ระบุถึงลักษณะความซื่อสัตย์ และความสนิทสนมว่าเป็นลักษณะที่คาดหวังจะให้มีความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมากกว่าเด็กชาย

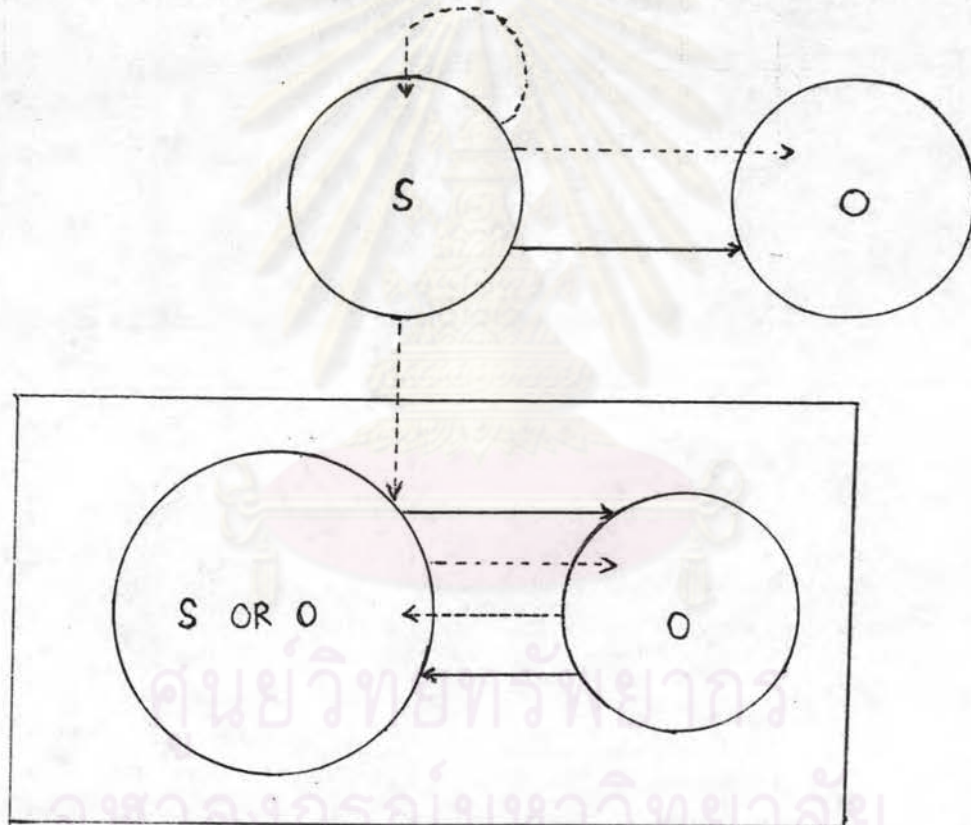
ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า มิโนทอร์นเกี่ยวกับมิตรภาพเป็นมิโนทอร์นทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมของเด็ก ดังนั้นการตระหนักถึงความคิดความเข้าใจตลอดจนความคาดหวังของเด็กที่เกี่ยวกับการมีมิตรภาพกับเพื่อนในลักษณะที่ต่างกันจะเป็นการช่วยให้บิดามารดาและผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในระหว่างกลุ่มเพื่อนของเด็กได้

จากการทบทวนงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดประมวลได้ว่าระดับอายุเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงมิโนทอร์นเกี่ยวกับมิตรภาพในเด็ก สำหรับตัวแปรเพศพบว่า มีทั้งผลการวิจัยที่ยืนยันและคัดค้านในเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศส่วนตัวแปรด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นยังไม่มียงานวิจัยที่ยืนยันแน่ชัดว่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมิโนทอร์นเกี่ยวกับมิตรภาพของเด็กหรือไม่ เนื่องจากเป็นการศึกษาข้ามวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเฉพาะตัวแปรระดับอายุและตัวแปรเพศเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยต้องการจะศึกษาว่าเด็กที่อยู่ในวัยต่างกันอันได้แก่ปฐมวัยและวัยประถมศึกษา นั้นจะมีมิโนทอร์นเกี่ยวกับมิตรภาพแตกต่างกันหรือไม่และแตกต่างกันอย่างไรบ้าง โดยมีระดับอายุและเพศเป็นตัวแปรอิสระ และในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีตรวจสอบ 2 วิธีคือ การสัมภาษณ์และการทดสอบความเข้าใจเกี่ยวกับมิตรภาพด้วยรูปภาพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และแม่นยำยิ่งขึ้น

แนวคิด และวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด เกี่ยวกับความคิดความเข้าใจทางสังคม

ความคิดความเข้าใจทางสังคม (Social cognition) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมของมนุษย์ อันประกอบด้วยความเข้าใจตนเองและผู้อื่นของแต่ละบุคคล ตลอดจนการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม แต่เนื่องจากความสามารถในการคิดและเข้าใจทางสังคมนั้นจัดเป็นความสามารถที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลมากกว่าที่จะแสดงให้เห็นภายนอกได้อย่างประจักษ์แจ้ง ดังนั้นเพื่อให้เป็นการง่ายต่อการทำความเข้าใจ ฟลาวเวล (Flavell, 1985 : 120) จึงได้พัฒนาโครงสร้างของความคิดความเข้าใจทางสังคมขึ้นมาเพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีลักษณะเป็นนามธรรมดังกล่าวให้เห็นเป็นภาพพจน์ที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังเช่นภาพข้างล่างต่อไปนี้

S หมายถึง ตัวบุคคล

O หมายถึง บุคคลอื่น / กลุ่มบุคคลอื่น

ลูกศรเส้นประ (--->) หมายถึง ความสามารถในการอนุมานความคิดและความรู้สึก
ของผู้อื่น

ลูกศรเส้นทึบ (—>) หมายถึง พฤติกรรมทางสังคมที่แสดงออกภายนอก

จากรูปภาพข้างบนสามารถอธิบายได้ว่า บุคคลสามารถรับรู้ถึงการกระทำที่แสดงออก ภายนอก ตลอดจนความคิดและความรู้สึกที่อยู่ภายในของตนเองและผู้อื่นได้ และยังตระหนักได้ว่า ผู้อื่นก็อนุมานการกระทำ ความคิดและความรู้สึกของตนได้เช่นกัน นอกจากนี้บุคคลที่สามหรือบุคคล อื่นในสังคมก็ยังสามารถรับรู้ถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างบุคคล 2 คน ได้อีกด้วย

ข้อสมมติ เกี่ยวกับการพัฒนาความคิดความเข้าใจทางสังคม

การที่บุคคลจะพัฒนาความคิดความเข้าใจทางสังคมได้นั้นจะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 3 ประการดังต่อไปนี้

1. Existence บุคคลจะต้องรับรู้หรือมีความเชื่อว่าปรากฏการณ์ทางสังคมหรือวัตถุทางสังคมนั้นมีอยู่จริง
 2. Need บุคคลจะเกิดความต้องการที่จะมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งนั้น
 3. Inference หมายถึง ทักษะหรือความสามารถในการอนุมานปรากฏการณ์ทางสังคม โดยบุคคลจะพัฒนาความรู้ความเข้าใจทางสังคมโดยเริ่มจากสิ่งที่ปรากฏให้เห็นภายนอกก่อน แล้วจึงค่อย ๆ พัฒนาความเข้าใจไปสู่ความเป็นจริงที่อยู่เบื้องหลังการกระทำอันเกี่ยวข้องกับจิตใจได้
- พัฒนาการของความคิดความเข้าใจทางสังคมภายหลังวัยทารกเกี่ยวกับมิตรภาพ

มิตรภาพมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการทางสังคมของเด็กเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในเด็กปฐมวัย อายุประมาณ 5-7 ปี (Shantz, 1975 : 54) ซึ่งจัดเป็นวัยแห่งการเริ่มต้นของการมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว แชนท์ (Shantz, 1983 : 531) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพว่ามีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการคือ

1. มิตรภาพจะเริ่มต้นจากการมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลแบบผิวเผิน โดยเน้นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้หรือวัดได้ซึ่งเป็นลักษณะของรูปธรรมเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การเล่นด้วยกัน การแบ่งปันสิ่งของแก่กัน เป็นต้น จากนั้นจึงพัฒนามาสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่มีลักษณะเป็นนามธรรมหรือเกี่ยวข้องกับความคิดความรู้สึกที่อยู่ในตัวบุคคลมากขึ้น ซึ่งมักพบได้ในวัยรุ่น เช่น การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน การเปิดเผยความคิด ความรู้สึกต่อกัน และการพยายามทำในสิ่งที่ดีก่อให้เกิดความพึงพอใจด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย

2. ลักษณะของมิตรภาพระหว่างเพื่อนจะพัฒนาจากลักษณะของความสัมพันธ์แบบยึดตนเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือเพื่อนจะต้องมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของเด็กแต่เพียงฝ่ายเดียวมาสู่ความสัมพันธ์ในลักษณะที่ทั้งเด็กและเพื่อนต่างก็พยายามที่จะนำความพึงพอใจมาสู่กันและกัน

3. มิตรภาพระหว่างเพื่อนในเด็กเล็กจะเป็นแบบชั่วคราว เกิดขึ้นง่าย รวดเร็ว และสิ้นสุดมิตรภาพได้ง่ายอีกเช่นกัน เช่นมิตรภาพของเด็กที่เกิดขึ้นในขณะที่เด็กเล่นด้วยกันนั้นก็อาจจะสิ้นสุดได้เมื่อเด็กเลิกเล่นด้วยกันจนเมื่อเด็กโตขึ้นจึงจะสามารถประคับประคองความสัมพันธ์ที่มีต่อกันได้ยาวนานขึ้น ทั้งนี้อาจจะมีความขัดแย้งกันเกิดขึ้นได้ แต่ก็พบว่าสามารถจะประนีประนอมและกลับมามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันแบบเดิมได้อีก

แนวคิด เกี่ยวกับมิตรภาพ

ความหมาย

ความหมายของมิตรภาพนั้นได้มีบุคคลหลายฝ่ายได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Webster's Third New International Dictionary (1971) และ Webster's Ninth New Collegiate Dictionary (1989) ให้ความหมายของคำว่า "มิตรภาพ" ไว้ว่าคือความรู้สึกเป็นมิตรต่อกันระหว่างบุคคล 2 คน หรือมากกว่า 2 คนขึ้นไป

กาเมอร์ (Gamer, 1977) ได้กล่าวถึงมิตรภาพว่าเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล

เซลแมน (Selman, 1980) ให้ความหมายของมิตรภาพว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 คนที่มีปฏิสัมพันธ์กันในช่วงเวลาหนึ่ง

แวนเดล และมิลเลอร์ (Vandell & Miller, 1980) ได้ให้ความหมายของมิตรภาพสำหรับวัยเด็กว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อันประกอบด้วยลักษณะสำคัญคือการเล่นด้วยกัน การแบ่งปัน การแสดงความรู้สึกต่อกันในทางบวก การพยายามที่จะอยู่ใกล้ชิดกัน และชอบปฏิสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ

ชานท์ (Shantz, 1983) กล่าวถึง มิตรภาพว่าเป็นความสัมพันธ์ฉับพลันที่เพื่อนที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล 2 คน

สมิธ และโควี (Smith & Cowie, 1988) ให้คำจำกัดความของมิตรภาพไว้ว่าเป็นความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างคน 2 คนที่มีความสนิทสนมและไว้วางใจต่อกัน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า มิตรภาพ หมายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมในเชิงบวกระหว่างบุคคลซึ่งมีลักษณะของการช่วยเหลือ แบ่งปัน เล่นด้วยกัน การไว้วางใจต่อกัน การพยายามที่จะอยู่ใกล้ชิดกัน ตลอดจนการชอบที่จะปฏิสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ

ปัจจัยที่มีผลต่อมิตรภาพ

แอสเชอร์ ไอเดน และก๊อตแมน (Asher, Oden & Gottman, 1981 : 277-292) กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลือกคบเพื่อนตลอดจนการเป็นที่ยอมรับของเพื่อนในเด็กปฐมวัย และเด็กวัยประถมศึกษาว่าขึ้นอยู่กับหลายสิ่ง เช่น ความดึงดูดทางด้านร่างกาย เชื้อชาติ เพศ และการมีความคล้ายคลึงกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความดึงดูดทางด้านร่างกาย เป็นที่ยอมรับกันว่าลักษณะรูปร่างหน้าตาที่มีอิทธิพลต่อการเลือกคบเพื่อนของเด็กด้วย ยัง และคูเปอร์ (Young & Cooper, 1944) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นที่ชื่นชอบในกลุ่มเพื่อนของเด็กระดับชั้นประถมศึกษา พบว่าความดึงดูดของหน้าตาเป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุด กล่าวคือเด็กที่หน้าตาดีจะได้รับการชอบจากเพื่อนมากกว่าเด็กที่มีหน้าตาไม่ดี สำหรับสาเหตุที่ความดึงดูดทางด้านร่างกายมีผลต่อการยอมรับทางสังคมนั้นอธิบายได้ว่าอาจเป็นเพราะเด็กที่หน้าตาดีได้รับการตอบสนองจากผู้อื่นในทางบวกมากกว่าจึงเป็นผลทำให้เด็กมีการพัฒนาทักษะทางสังคมกับบุคคลอื่นดี ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของไดอัน และเบอร์เชด (Dion & Bersheid, 1974) ที่พบว่าเด็กอนุบาลมักจะอนุมานพฤติกรรมทางสังคมของเพื่อนที่มีหน้าตาไม่ดีว่ามีลักษณะเป็นไปในทางที่ไม่ดีด้วย

2. เชื้อชาติ มีการศึกษาพบว่าเด็กใช้เชื้อชาติเป็นเกณฑ์อย่างหนึ่งสำหรับตัดสินใจในการเลือกคบเพื่อน คริสเวล (Criswell, 1939) ได้ให้เด็กนักเรียนของโรงเรียนแห่งหนึ่งในเมืองนิวยอร์กเขียนรายชื่อของเพื่อนในห้องเรียนที่ตนอยากจะนั่งด้วย ผลการศึกษาพบว่าเด็กมักจะเลือกนั่งกับเพื่อนที่มีเชื้อชาติเดียวกับตนมากกว่าเลือกนั่งกับเพื่อนต่างชาติ และเมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าในโรงเรียนอื่น ๆ ก็พบว่าในการเลือกนั่งกับเพื่อนของเด็กนั้นจะมีเด็กประมาณ 25% เท่านั้นที่เลือกนั่งกับเพื่อนต่างชาติ ต่อมาในปี 1973 ชอว์ (Shaw) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยถามเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์และเดือนมิถุนายนของปีการศึกษาเดียวกันว่าเด็กชอบที่จะอยู่กับเพื่อนคนใดบ้าง โดยที่ประมาณ 80% ของกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กผิวขาวและอีก 20% เป็นเด็กผิวดำ ในกรณีที่เป็นการศึกษาเลือกเพื่อนอย่างสุ่มโดยไม่มีปัจจัยด้านเชื้อชาติเข้ามาเกี่ยวข้องนั้นผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมีเด็กผิวขาวประมาณ 80% ที่เลือกเด็กผิวดำเป็นเพื่อนและมีเด็กผิวดำประมาณ 20% ที่จะเลือกเด็กผิวขาวเป็นเพื่อนเช่นกัน อย่างไรก็ตามผลการศึกษาไม่ได้เป็นไปตามที่ผู้วิจัยได้คาดไว้ กล่าวคือพบว่ามีเด็กผิวขาวประมาณ 33% เท่านั้นที่เลือกเด็กผิวดำเป็นเพื่อนและมีเด็กผิวดำเพียง 6% ที่เลือกเด็กผิวขาวเป็นเพื่อน และในปีเดียวกันนั้นแอสเชอร์ (Asher, 1973) ก็ได้ทำการศึกษาในทำนองเดียวกันอีกซึ่งผู้วิจัยให้เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่

4 และ 5 ในเมืองมิดเวสเทอร์น (Midwestern) เขียนรายชื่อเพื่อนสนิทของตนมาคนละ 5 ชื่อ ในการศึกษาครั้งนี้มีเด็กผิวดำอยู่ประมาณ 40% ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งผลการศึกษาพบว่าเด็กมีการเลือกเพื่อนต่างชาติน้อยกว่าที่ควรจะเป็นกล่าวคือมีเด็กผิวดำ 18% และเด็กผิวขาว 44% เท่านั้นที่เลือกคบเพื่อนต่างชาติ จากผลการวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าเด็กมีแนวโน้มในการเลือกคบเพื่อนที่มีเชื้อชาติเดียวกับตนมากกว่าเชื้อชาติอื่น

3. เพศ เพศเป็นองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับมิตรภาพ จากการศึกษาของแอสเชอร์ (Asher, 1973) พบว่าเด็กวัยประถมศึกษาประมาณ 95% จะเลือกคบเพื่อนที่เป็นเพศเดียวกันกับตน อีเดอร์ และฮัลลินเนน (Eder & Hallinan, 1978) ได้ศึกษาความแตกต่างระหว่างเพศเกี่ยวกับมิตรภาพในเด็กนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ด้วยวิธีทางสังคมมิติพบว่าในการมีสัมพันธภาพกับเพื่อนเพศเดียวกันนั้นเด็กหญิงจะมีความสัมพันธ์กับเพื่อนของตนอย่างลึกซึ้งซึ่งมากกว่าเด็กชาย ในขณะที่มิตรภาพในเด็กชายจะมีลักษณะแผ่ขยายโดยสามารถยอมรับผู้อื่นที่จะมาเป็นเพื่อนใหม่ได้มากกว่า ส่วนความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งเป็นลักษณะสำคัญลักษณะหนึ่งของมิตรภาพนั้นก็พบว่าการเปลี่ยนแปลงไปตามระดับอายุและเพศด้วยดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของซาราบानी เกอร์โซนี และฮอฟแมน (Sharabany, Gershoni & Hoffman, 1981) ที่ศึกษามิตรภาพในด้านความสนิทสนมกับเพื่อนสนิทเพศเดียวกันและต่างเพศของเด็กชาวอิสราเอล ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 3 และ 5 จำนวน 480 คน โดยใช้แบบวัดความสนิทสนม (Sharabany's Intimacy Scale) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเองซึ่งผลการวิจัยพบว่าคะแนนมิตรภาพกับเพื่อนเพศเดียวกันของเด็กหญิงมากกว่าเด็กชายในทุกๆระดับชั้นปี สำหรับมิตรภาพกับเพื่อนต่างเพศก็พบว่าเด็กหญิงจะมีการพัฒนาขึ้นก่อนเด็กชายอีกเช่นกัน จากผลการวิจัยในครั้งนี้จากกล่าวรวม ๆ ได้ว่าเด็กหญิงจะมีความสัมพันธ์แบบสนิทสนมกับเพื่อนเพศเดียวกันและเพื่อนต่างเพศมากกว่าเด็กชาย

4. ความคล้ายคลึงกันระหว่างเพื่อน จากการศึกษาของฮัลลินเนน และแคนเดล (Hallinan, 1979, Kandel, 1978, Tuma & Hallinan, 1979 cited by Berndt, 1982 : 1543) สรุปได้ว่าในช่วงของวัยเด็กนั้นเด็กมักจะมีเพื่อนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับตน มีเพศเดียวกัน และเชื้อชาติเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ พออย่างเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้นจะพบว่าเด็กวัยรุ่นมักเลือกคบเพื่อนที่มีความคล้ายคลึงกันในด้านความสนใจและบุคลิกภาพมากกว่าอย่างอื่น

จะเห็นว่าปัจจัยทางด้านเชื้อชาติ เพศ ความดึงดูดทางด้านร่างกาย ตลอดจนความคล้ายคลึงกันระหว่างเพื่อนของเด็กนั้น จะมีผลต่อการเลือกคบเพื่อนและการเป็นที่ยอมรับของเพื่อนในเด็กปฐมวัยและเด็กวัยประถมศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งในเด็กเล็กเด็กมักจะมีเพื่อนที่มี

ความคล้ายคลึงกันกับตนเกี่ยวกับลักษณะทางกายเป็นส่วนใหญ่ เช่น อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เพศ และ เชื้อชาติเดียวกัน เป็นต้น จนเมื่อเด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่นจึงจะให้ความสำคัญกับความคล้ายคลึงกัน ในด้านความสนใจและบุคลิกภาพของเพื่อนมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบอีกว่า เด็กที่มีหน้าตาดีมักได้รับการยอมรับจากเพื่อนมากกว่าเด็กที่มีหน้าตาไม่ดีอีกด้วย จึงเป็นการแสดงว่าลักษณะดังคูดทางด้านร่างกายโดยเฉพาะรูปร่างหน้าตานั้น ก็จัดเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลือกคบเพื่อนของเด็กด้วย

มโนทัศน์ เกี่ยวกับมิตรภาพตามแนวคิดของ เซลแมน

เซลแมน (Selman, 1980) ทำการศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพโดยมีแนวคิดพื้นฐานว่าความขัดแย้งในมโนทัศน์ (Conceptual Conflict) เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีการพัฒนา มโนทัศน์ทางสังคมจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งได้ วิธีการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพ นั้น เซลแมน ได้ใช้วิธีการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนขึ้นมาจำนวน 2 ชุด ชุด ที่หนึ่งนั้น ใช้ศึกษากับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 10 ปี ส่วนชุดที่สองใช้ศึกษากับเด็กอายุตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป จนถึงวัยรุ่น สำหรับสาระสำคัญในสภาพการณ์สมมติทั้ง 2 ชุดนั้น จะมีลักษณะเหมือนกัน กล่าวคือ ตัวละครเด่นในเรื่องจะต้องประสบกับความยุ่งยากในการตัดสินใจเลือกระหว่างการไปเที่ยวใน สถานที่ซึ่งตนอยากจะไปกับเพื่อนใหม่ที่เพิ่งรู้จักกัน กับการไปตามนัดกับเพื่อนสนิทที่คบกันมานานแล้ว ในการศึกษาดังกล่าว เซลแมน ได้นำสภาพการณ์สมมติที่สร้างขึ้นนี้ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างหลาย ๆ กลุ่ม อายุระหว่าง 3 - 33 ปี โดยให้กลุ่มตัวอย่างฟังหรืออ่านเรื่องราวจากสภาพการณ์สมมติแล้ว ทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลด้วยคำถามชนิดปลายเปิด ในประเด็นหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมิตรภาพ จำนวน 6 ประเด็น ได้แก่ การสร้างมิตรภาพ ความใกล้ชิด - ความสนิทสนม ความไว้วางใจ การอิจฉา การแก้ไขข้อขัดแย้งที่มีต่อกัน และการสิ้นสุดมิตรภาพ จากผลการวิเคราะห์เนื้อหา เซลแมน ได้พบว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพจะเปลี่ยนแปลงไปตามระดับอายุอย่างเป็นลำดับขั้นตายตัว และสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้น ซึ่งแต่ละขั้นจะมีความแตกต่างกันในเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ ยังพบอีกว่า ขั้นของมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพแต่ละขั้นนั้นจะมีความสัมพันธ์กับระดับความสามารถในการสวมบทบาททางสังคม (Social perspective taking) ของเด็กด้วย โดยที่ระดับความสามารถในการสวมบทบาททางสังคมนั้น ก็สามารถแบ่งออกเป็น 5 ระดับเช่นกันดังจะ ได้กล่าวถึง รายละเอียดของมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพและระดับความสามารถในการสวมบทบาททางสังคมในแต่ละขั้น (Selman, 1980 : 37-40 ; 136-142) ดังนี้คือ

มโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพขั้นที่ 0 มิตรภาพคือการมีปฏิสัมพันธ์ทางกายต่อกันเพียงชั่วคราว (Momentary physical interaction) เกิดขึ้นในช่วงอายุประมาณ 3-7 ปี ในขั้นนี้เด็กเข้าใจว่าทุกคนที่มาเล่นกับตนเป็นเพื่อนเหมือนกันหมด มิตรภาพระหว่างเพื่อนจะสิ้นสุดลงเมื่อเลิกเล่นด้วยกัน ดังนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กในขั้นนี้จึงเป็นแบบชั่วคราวและสะท้อนให้เห็นว่ามิตรภาพของเด็กในวัยนี้มักเน้นที่การมีความใกล้ชิดกันทางด้านร่างกายเป็นหลัก เด็กจะเข้าใจว่าเพื่อนของตนนั้นจะต้องมีลักษณะทางด้านร่างกายคล้ายคลึงกับตนหรือมีคุณลักษณะเด่นทางกายบางอย่าง เช่น ส่าย หน้าตาดี เล่นกีฬาเก่ง เป็นต้น เด็กในขั้นนี้จึงมีความสามารถในการสวมบทบาททางสังคมอยู่ในระดับ 0 กล่าวคือ ยังไม่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมการแสดงออกภายนอกกับความคิดและความรู้สึกที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคลได้ ดังนั้นเด็กจึงมีความเข้าใจแต่เพียงว่าคนที่กระทำดีต่อเด็กนั้นคือเพื่อน ส่วนคนที่กระทำไม่ดีต่อเด็กก็จะไม่ใช่เพื่อนซึ่งจะเห็นว่าเด็กยังไม่ได้คำนึงถึงแรงจูงใจหรือความตั้งใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำนั้นเลย

มโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพขั้นที่ 1 มิตรภาพคือการช่วยเหลือแต่เพียงฝ่ายเดียว (One-way assistance) เมื่อเด็กอยู่ในช่วงอายุประมาณ 4-9 ปี เด็กจะพัฒนาความสามารถในการสวมบทบาททางสังคมอยู่ในระดับที่ 1 ซึ่งสามารถรับรู้ได้ว่าแรงจูงใจ ความคิด ตลอดจนความรู้สึกนั้นจะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมทางสังคมของบุคคลด้วย นอกจากนี้ผู้อื่นก็ยังสามารถมีการรับรู้ ความคิด และความรู้สึกแตกต่างไปจากตนได้ สำหรับมิตรภาพของเด็กวัยนี้ขึ้นกับความสามารถของเพื่อนว่าจะปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของเด็กหรือกระทำในสิ่งที่เด็กต้องการได้มากน้อยเพียงใด ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนจึงเป็นแบบทางเดียวกล่าวคือเน้นที่การบรรลุซึ่งความต้องการและความสนใจของเด็กเพียงฝ่ายเดียว

มโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพขั้นที่ 2 มิตรภาพคือการร่วมมือด้วยกันทั้งสองฝ่าย (Fair-weather Cooperation) ช่วงนี้เด็กจะอายุประมาณ 6-12 ปี เด็กสามารถอ่านความคิดและความรู้สึกของบุคคลอื่นได้และตระหนักได้ว่าผู้อื่นก็สามารถล่วงรู้ถึงความคิด และความรู้สึกที่อยู่ภายในของตนได้เช่นเดียวกัน ซึ่งจัดเป็นความสามารถในการสวมบทบาททางสังคมระดับที่ 3 เด็กในขั้นนี้เข้าใจว่ามิตรภาพระหว่างเพื่อนจะต้องมีการปรับสิ่งที่ชอบและไม่ชอบของทั้งสองฝ่ายเข้าหากันแทนที่จะเป็นการปรับความชอบและไม่ชอบของเพื่อนเพื่อให้เข้ากับความต้องการของตนเพียงฝ่ายเดียว และยังเข้าใจอีกด้วยว่าเพื่อนที่ตนต้องเปิดเผยความคิดความรู้สึกที่แท้จริงออกมามากกว่าการเสแสร้งแสดงความรู้สึกต่อกัน ลักษณะเด่นเกี่ยวกับมิตรภาพอีกประการหนึ่งของเด็กในวัยนี้ก็คือความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อนนั้นจะสิ้นสุดลงง่ายเมื่อเกิดความขัดแย้งกันขึ้น อย่างไรก็ตาม

ความสัมพันธ์ที่ดีแบบเดิมก็สามารถจะก่อตัวขึ้นใหม่ได้อีกเมื่อความขัดแย้งนั้นได้ถูกลืมไปแล้ว

มโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพขั้นที่ 3 มิตรภาพคือความใกล้ชิดสนิทสนมและการเปิดเผยซึ่งกันและกัน (Intimate and mutual sharing) อยู่ในช่วงอายุประมาณ 9-15 ปี ระยะเวลาเด็กจะมีความรู้สึกรักใคร่ผูกพันในตัวเพื่อนและจะมีการร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนของเด็กวัยนี้จึงมีการเปิดเผยความคิดความรู้สึกส่วนตัวและพยายามจะดำรงไว้ซึ่งการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เด็กจะมองว่าเพื่อนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตนและคิดว่ามิตรภาพคือการเป็นเจ้าของครอบครองเพื่อนซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจนำมาซึ่งความรู้สึกอิจฉาและพยายามกีดกันผู้อื่นที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์อันดีของเด็กและเพื่อน เด็กวัยนี้จะมีความสามารถในการสวมบทบาททางสังคมอยู่ในระดับที่ 3 ซึ่งเด็กจะมีความเข้าใจทักษะและความคิดต่าง ๆ ในลักษณะที่เป็นนามธรรมได้มากขึ้นและเข้าใจได้ว่าบุคคลที่สามารถล่วงรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 คนได้

มโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพขั้นที่ 4 มิตรภาพคือความเป็นตัวของตัวเองและการพึ่งพาต่อกันระหว่างเพื่อน (Autonomous interdependence) ช่วงนี้จะอยู่ในช่วงอายุ 12 ปีขึ้นไป เด็กเริ่มเข้าใจว่ามิตรภาพเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้นใหม่ได้ เพื่อนของเด็กในวัยนี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นคนคืออย่างสมบูรณ์ เพียงแต่มีบุคลิกที่เข้ากันได้หรือไปด้วยกันได้กับเด็กเท่านั้น เด็กมักจะใส่ใจกับความรู้สึกความต้องการที่อยู่ในใจของกันและกันและตระหนักได้ถึงความต้องการของเพื่อนในยามที่เพื่อนต้องการจะพึ่งพา รวมทั้งต้องการความเป็นอิสระในการที่จะมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ด้วย เด็กวัยนี้จะพบว่ามีความสามารถในการสวมบทบาททางสังคมอยู่ในระดับที่ 4 ซึ่งจะสามารถพัฒนาความคิดในลักษณะของนามธรรมได้มากยิ่งขึ้นและแผ่ขยายออกไปสู่บุคคลในสังคม นอกจากนี้ยังเข้าใจด้วยว่า การกระทำต่าง ๆ ของบุคคลนั้นจะได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งต่าง ๆ มากมาย เช่น การอบรมเลี้ยงดู ความกดดันทางสังคม และประสบการณ์เดิมเป็นต้น ความคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพตามแนวคิดของไมเกลโล และลาไกพา

Bigelow & La Gaipa (1975, 1977) ได้ศึกษาความคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพในเด็กนักเรียนที่มีอายุระหว่าง 6-14 ปี โดยการให้เด็กเขียนเรียงความเกี่ยวกับความคาดหวังในตัวเพื่อนสนิท จากผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่าความคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพได้พัฒนาเป็นลำดับขั้น ดังนั้นในปี 1980 เขาจึงได้เสนอรูปแบบของความคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพขึ้นโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 ขั้นของความคาดหวังที่สิ่งของและรางวัล (Reward-cost stage) อายุประมาณ 6-8 ปี ประกอบด้วยความคาดหวังที่แสดงถึงการมีกิจกรรมร่วมกัน การอยู่ใกล้ชิดทางกาย และการได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน

ขั้นที่ 2 ขั้นของความคาดหวังการทำตามมาตรฐานของสังคม (Normative stage) ซึ่งอยู่ในช่วงอายุประมาณ 9-10 ปี ประกอบด้วยความคาดหวังที่แสดงถึงการชื่นชมในคุณลักษณะของเพื่อนและการได้รับการยอมรับจากเพื่อน

ขั้นที่ 3 ขั้นของความคาดหวังที่เน้นทางด้านจิตใจ (Empathic stage) อายุประมาณ 11-12 ปี ประกอบด้วยความคาดหวังที่แสดงถึงความจงรักภักดี ความจริงใจต่อกัน การมีความสนใจที่คล้ายคลึงกัน และมีความผูกพันใกล้ชิดต่อกัน

มโนทัศน์ เกี่ยวกับมิตรภาพตามแนวคิดของคามาอน

นอกเหนือไปจาก Selman และ Bigelow & La Gaipa แล้ว คามาอน (Damon) ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับมโนทัศน์ของมิตรภาพโดย คามาอน (Damon, 1977 cited by Berk, 1989 : 491-493 ; Shantz, 1983 : 531) ได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมิตรภาพแล้วจัดแบ่งมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพออกเป็น 3 ลำดับขั้นคือ

ระดับ 1 มิตรภาพคือการเป็นเพื่อนเล่นกัน อยู่ในช่วงอายุประมาณ 5-7 ปี มิตรภาพของเด็กวัยนี้จะประกอบด้วย การเล่น และแลกเปลี่ยนสิ่งของแก่กัน ดังนั้นมิตรภาพจึงเกิดขึ้นง่ายและก็สิ้นสุดลงได้ง่ายเช่นกันจากการถูกปฏิเสธการเล่น หรือ ไม่ยอมแบ่งสิ่งของให้แก่กัน เป็นต้น เด็กในช่วงนี้จะมีความเข้าใจว่าเพื่อนคือคนที่เล่นด้วยกันบ่อย ๆ และจะยังไม่มี การนำเอาเรื่องของการชอบและไม่ชอบในบุคลิกลักษณะของบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจเลือกคบเพื่อนแต่อย่างใด

ระดับ 2 มิตรภาพคือ การช่วยเหลือและการไว้วางใจซึ่งกันและกัน อยู่ในช่วงอายุประมาณ 8-10 ปี มิตรภาพของเด็กวัยนี้จะอยู่ในลักษณะที่ต่างฝ่ายจะพยายามตอบสนองความต้องการซึ่งกันและกัน มิตรภาพจะประกอบด้วย การให้สิ่งของแก่กัน การให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการแสดงความมีน้ำใจต่อกันและไม่เอาเปรียบผู้อื่น นอกจากนี้ยังพบว่าความไว้วางใจต่อกันก็จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อมิตรภาพและความไม่ไว้วางใจจะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีการผิดสัญญาต่อกัน การไม่ช่วยเหลือเมื่ออีกฝ่ายต้องการความช่วยเหลือ และการนิมิตกลับหลังเพื่อน เป็นต้น

ระดับ 3 มิตรภาพคือความสนิทสนมรักใคร่และความเข้าใจซึ่งกันและกัน อยู่ในช่วงอายุประมาณ 11-15 ปีขึ้นไป ในเด็กวัยรุ่นนี้มโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพจะลึกซึ้งขึ้น เพื่อนคือคนที่มีความ

เข้าใจต่อกันและ เปิดเผยความคิดและความรู้สึก ในใจต่อกัน

ตามทีกล่าวนมาแล้วข้างต้นจะ เห็นว่ามีผู้ที่ทำการศึกษาและสรุปเกี่ยวกับมโนทัศน์ของมิตรภาพ ไว้ในลักษณะที่สอดคล้องกันซึ่งสามารถสรุปได้ว่ามโนทัศน์ของมิตรภาพในเด็กจะมีการพัฒนาเป็นลำดับ ขึ้นตามระดับอายุที่เพิ่มขึ้น โดยเริ่มจากในวัยเด็กตอนต้น เด็กมักมีความเข้าใจว่ามิตรภาพระหว่าง เพื่อนก็คือการเล่นด้วยกัน การอยู่ใกล้ชิดกัน การมีลักษณะทางด้านร่างกายที่คล้ายคลึงกัน ตลอดจน การได้รับผลประโยชน์จากเพื่อนเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อเด็กเข้าสู่วัยประถมศึกษา เด็กจึงจะพัฒนา ความเข้าใจเกี่ยวกับมิตรภาพไปในลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ ต่อกันมากขึ้น จวบจนเด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่น จะพบว่าความเข้าใจเกี่ยวกับมิตรภาพนั้นมีลักษณะที่ลึกซึ้ง ขึ้นกว่าเดิม โดยเน้นที่ความไว้วางใจต่อกัน ความสนิทสนมและความเข้าใจความคิด ความรู้สึกที่มี ต่อกันระหว่างเพื่อนเป็นหลัก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่ามีนักวิจัยหลายท่านที่สนใจศึกษาว่าตัวแปร ต่าง ๆ เช่น ระดับอายุ เพศ และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง มโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพหรือไม่ ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดจำแนกตามลักษณะของตัวแปรดังต่อ ไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงตามระดับอายุ

งานวิจัยที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพตามระดับอายุ ได้แก่ งานวิจัยของ Bigelow & La Gaipa (1975 : 857-858) ที่ทำการศึกษามิตรภาพในวัยเด็ก กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา อายุประมาณ 7-14 ปี ซึ่งใน แต่ละระดับชั้นประกอบด้วยเด็กชายจำนวน 30 คน และเด็กหญิงอีกจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย ได้แก่แบบเขียนเรียงความ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบกับเด็กเป็นกลุ่ม ใหญ่จำแนกตามระดับชั้น โดยครูจะบอกให้เด็กนึกถึงเพื่อนสนิทที่เป็นเพศเดียวกันกับตนแล้วให้เด็ก เขียนเรียงความเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กคาดหวังในตัวเพื่อนสนิท จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ เนื้อหาเพื่อจัดจำแนกลักษณะของมิตรภาพออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยใช้ผู้ช่วยวิจัยจำนวน 2 คน ที่ได้รับการฝึกฝนมา เป็นอย่างดีแล้ว เป็นผู้ดำเนินการจัดจำแนก จากผลการศึกษาสรุปได้ว่าเด็กมี ความคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพแตกต่างกันตามระดับอายุ โดยที่เด็กเล็กมีความคาดหวังต่อเพื่อนของ ตนในลักษณะที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นลักษณะของการยึดตนเป็นศูนย์กลาง เช่นคาดหวังให้เพื่อนช่วยเหลือ หรือมาเป็นเพื่อนเล่นกับตน ส่วนเด็กโตมีความคาดหวังมิตรภาพในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์และ

ความรู้สึกเป็นพื้นฐานเช่นคาดหวังว่าเพื่อนจะต้องซื่อสัตย์และจริงใจต่อกัน เป็นต้น ต่อมาในปี 1977 Bigelow (1977 : 246-253) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความคาดหวังในการมีมิตรภาพกับเพื่อนสนิทโดยทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชาวแองโกล - แคนาเดียนกับชาวสก็อตที่มีอายุระหว่าง 6-14 ปี จำนวนกลุ่มละ 480 คน โดยที่ในแต่ละกลุ่มอายุจะมีเพศชายและเพศหญิงจำนวนเท่ากัน กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มนั้นมาจากครอบครัวที่มีฐานะ เศรษฐกิจและสังคมต่างกัน กล่าวคือเด็กชาวแองโกล - แคนาเดียนส่วนใหญ่ มาจากครอบครัวที่มีฐานะ เศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนเด็กชาวสก็อตเป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะ เศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ให้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม เขียนเรียงความเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กคาดหวังในตัวเพื่อนที่เป็นเพื่อนเพศเดียวกัน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จากทั้งสองวัฒนธรรมให้ผลสรุปที่สอดคล้องกันว่าการคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพจะเกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับขั้นและมีความคงที่สามารถแบ่งออกเป็น 3 ชั้น ตามช่วงอายุคือในขั้นต่ำสุดซึ่งพบในเด็กช่วงอายุ 6-8 ปี เด็กจะมองคุณค่าของเพื่อนโดยพิจารณาจากสิ่งของที่เพื่อนมี ซึ่งจัดว่าเป็นความสัมพันธ์แบบผิวเผิน ส่วนในขั้นต่อมาเด็กในช่วงอายุ 9-10 ปี จะตัดสินคุณค่าของเพื่อนจากคุณลักษณะที่เพื่อนมีว่าเป็นไปตามที่สังคมกำหนดหรือไม่ ส่วนการคาดหวังมิตรภาพในขั้นสุดท้ายซึ่งมักพบในเด็กอายุตั้งแต่ 11 ปี ขึ้น ใบนั้นพบว่าเด็กได้ เน้นถึงการมีความสัมพันธ์กับเพื่อนโดยยึดองค์ประกอบทางด้านจิตใจและอารมณ์เป็นพื้นฐาน

ในปี 1978 Youniss & Volpe (cited in Papalia & Olds, 1982 : 495-496) ได้ทำการศึกษาสัมภาษณ์เด็กอายุระหว่าง 6-14 ปี จำนวน 130 คนเกี่ยวกับมิตรภาพ ผลการศึกษาของเขาสามารถวิเคราะห์ตามแนวคิดเกี่ยวกับขั้นพัฒนาการของเซลแมนได้ดังนี้ เด็กอายุระหว่าง 6-7 ปี มีความเข้าใจมิตรภาพในลักษณะของการเล่นด้วยกันและการแบ่งปันสิ่งของแก่กันระหว่างเพื่อน ส่วนเด็กในช่วงอายุระหว่าง 9-10 ปี มีความคิดเกี่ยวกับมิตรภาพในลักษณะที่บุคคลมีการแบ่งปันสิ่งของให้แก่เพื่อนคนที่ไม่มีและยังเข้าใจอีกว่ามิตรภาพไม่ได้หมายถึงการที่บุคคล 2 คนมาอยู่ใกล้กันเท่านั้น หากแต่มีบุคลิกลักษณะคล้ายกันด้วย ดังนั้นเพื่อนของเด็กวัยนี้จะต้องมีการเปิดเผยความคิด ความรู้สึกต่อกันตลอดจนมีความสนใจในสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันด้วย สำหรับมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพของเด็กในช่วงอายุ 12-13 ปี นั้นพบว่าไม่แตกต่างไปจากเด็กในช่วงอายุ 9-10 ปี มากนัก นอกจากนี้ยังได้มีการเน้นถึงความเสมอภาคและการตอบสนองความพึงพอใจต่อกัน ระหว่างเพื่อนอีกเช่นเดียวกัน

ต่อมานักจิตวิทยา ได้ขยายความสนใจเรื่องมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพออกไปสู่วัยอื่นๆ เพิ่มมากขึ้นดังเช่น งานวิจัยของ Reisman & Shorr (1978 : 913-916) ที่ทำการศึกษาความคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพในระหว่างวัยเด็กจนถึงวัยรุ่นใหญ่โดยตั้งสมมติฐานไว้ว่า เด็กเล็กจะมีความคาดหวังให้เพื่อนเป็นเพื่อนเล่นและช่วยทำให้เกิดความสนุกเพลิดเพลิน เด็กโตและวัยรุ่นจะคาดหวังให้เพื่อนช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ตน ส่วนวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่จะมีความคาดหวังในตัวเพื่อน โดยเน้นที่การแสดงออกในลักษณะของการให้ความยกย่องนับถือต่อกัน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 2 (อายุระหว่าง 8-14 ปี) วัยรุ่น (อายุระหว่าง 15-18 ปี) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุระหว่าง 25-35 ปี) วัยกลางคน (อายุระหว่าง 40-50 ปี) และวัยสูงอายุ (อายุระหว่าง 55-65 ปี) จำนวน 330 คน แบ่งออกเป็นระดับชั้นหรือช่วงอายุละ 30 คน ซึ่งประกอบด้วยเพศชายและเพศหญิงอย่างละ 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยคำถามชนิดปลายเปิดโดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับจำนวนเพื่อน ผลที่ได้จากการมีเพื่อนและความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อเพื่อนซึ่งใช้เวลาในการสัมภาษณ์คนละประมาณ 10-15 นาที ตัวอย่างคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ได้แก่ "คุณมีเพื่อนกี่คน" "ทำไมการมีเพื่อนจึงเป็นสิ่งที่ดี" และ "คุณต้องการอะไรจากเพื่อนบ้าง" เป็นต้น จากผลการศึกษาพบว่าจำนวนของเพื่อนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในกลุ่มตัวอย่างระดับประถมศึกษาปีที่ 2-3 และจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในวัยเด็กตอนปลายจนถึงวัยรุ่น สำหรับการคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพพบว่า ความคาดหวังด้านความสนุกเพลิดเพลินลดลงตามระดับอายุ ส่วนความคาดหวังด้านการอำนวยความสะดวกและแสดงออกซึ่งการให้ความยกย่องนับถือต่อกันนั้นเพิ่มขึ้นตามระดับอายุ จะเห็นว่าเด็กเล็กมีความคาดหวังต่อเพื่อนในแง่ของความสนุกเพลิดเพลิน ในขณะที่เด็กโตและผู้ใหญ่มักจะคาดหวังเพื่อนโดยมองผลประโยชน์ที่จะได้รับจากเพื่อนเป็นหลัก

La Gaipa (1979 : 201-213) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนใจศึกษาพัฒนาการของความหมายเกี่ยวกับมิตรภาพในเด็กวัยรุ่น อายุระหว่าง 12-20 ปี จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า เด็กวัยรุ่นตอนต้นและวัยรุ่นตอนปลาย ระบุถึงมิตรภาพในลักษณะของการช่วยเหลือสนับสนุน การยกย่องนับถือ การชื่นชมในความสามารถของเพื่อน ความคล้ายคลึงกันในด้านความสนใจ ทัศนคติ และบุคลิกภาพ ตลอดจน การเปิดเผยและการจริงใจต่อกัน ไม่แตกต่างกัน

นอกเหนือไปจากการศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพในเด็กวัยประถมศึกษา วัยรุ่น และวัยรุ่นใหญ่ แล้วนักจิตวิทยาพบว่ายังมีอีกวัยหนึ่งที่น่าสนใจและควรจะนำมาศึกษาด้วย ได้แก่ เด็กปฐมวัย

สำหรับงานวิจัยที่ทำการศึกษากับเด็กปฐมวัย ได้แก่ งานวิจัยของ Hayes (1978 : 906-909) ซึ่งได้ศึกษาความคิดของเด็กปฐมวัยเกี่ยวกับการชอบและไม่ชอบเพื่อนของตน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กจากศูนย์การศึกษาเด็กของมหาวิทยาลัยเมน (Maine) จำนวน 40 คน เป็นเด็กชาย 20 คน และเด็กหญิงอีกจำนวน 20 คน ช่วงอายุระหว่าง 3 ปี - 5 ปี 5 เดือน (อายุเฉลี่ย 4 ปี) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนี้เป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้ถามเด็กเป็นรายบุคคลว่าทำไมเด็กจึงชอบเพื่อนสนิทของตน และทำไมเด็กจึงไม่ชอบเพื่อนบางคนที่ได้รู้จัก สำหรับลำดับในการถามคำถามผู้วิจัยได้ทำการถ่วงดุลย์ (Counter balancing) โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ซึ่งในกลุ่มแรกผู้วิจัยจะถามคำถามเกี่ยวกับการชอบก่อนแล้วจึงถามด้วยคำถามที่เกี่ยวกับการไม่ชอบเพื่อน ส่วนในกลุ่มที่สองผู้วิจัยจะถามคำถามที่เกี่ยวกับการไม่ชอบจากนั้นจึงถามคำถามที่เกี่ยวกับการชอบตามมาเป็นลำดับ หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่าเด็กจะตัดสินใจความชอบที่มีต่อเพื่อนของตนโดยพิจารณาจากการมีกิจกรรมร่วมกัน การอยู่ใกล้ชิดกัน เล่นด้วยกัน และจากวัตถุสิ่งของที่เพื่อนมีเช่นของเล่น เป็นต้น ส่วนเกณฑ์ที่เด็กใช้ในการตัดสินใจว่าไม่ชอบเพื่อนของตนนั้น ได้แก่การที่เพื่อนได้กระทำพฤติกรรมบางอย่างที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น การแสดงความก้าวร้าวใส่เพื่อนและการแสดงพฤติกรรมอันเป็นที่น่ารังเกียจแก่เพื่อนเช่นม้วนน้ำลายตลอดเวลา และพูดคุยด้วยเสียงอันดัง เป็นต้น

จากผลการวิจัยตามที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่านักวิจัยมักใช้วิธีการตรวจสอบในทัศนเกี่ยวกับมิตรภาพเพียงวิธีใดวิธีหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเป็นที่พหุภคย์วิจารณ์กันว่าการศึกษาที่ใช้การตรวจสอบเพียงวิธีเดียว (single method) นั้นอาจไม่สามารถให้คำตอบเกี่ยวกับมิตรภาพอย่างสมบูรณ์ได้ตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ด้วยเหตุนี้จึงมีการพัฒนาเทคนิคการตรวจสอบหลายวิธี (multimethod study) ขึ้นมาใช้ศึกษาดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Furman & Bierman (1983 : 549-556) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ของมิตรภาพในเด็กปฐมวัยและวัยประถมศึกษาอายุระหว่าง 4-7 ปี จำนวน 64 คน เป็นเด็กชาย 32 คน และเด็กหญิงอีก 32 คน ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มเด็กเล็ก ได้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง 4-5 ปี และกลุ่มเด็กโต ได้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง 6-7 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสัมภาษณ์และรูปภาพเด็กกำลังทำกิจกรรมกับเพื่อนในลักษณะต่าง ๆ กัน การศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบ 3 วิธีคือการสัมภาษณ์ การทดสอบความเข้าใจเกี่ยวกับมิตรภาพด้วยรูปภาพ และการจัดอันดับความสำคัญของภาพที่กำหนดให้ดังมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนคือ

การสัมภาษณ์ ผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์เด็กเป็นรายบุคคลด้วยคำถามปลายเปิดซึ่งประกอบด้วย
 ข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ "เพื่อนคืออะไร" "เพื่อนคือบุคคลที่..." "ทำไมคนเราจึงต้อง
 การมีเพื่อน" และ "จงบอกสิ่งที่หนูทำร่วมกับเพื่อน"

การทดสอบด้วยรูปภาพ ภาพที่ผู้วิจัยนำมาเสนอนั้นได้แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะซึ่งในแต่ละ
 ลักษณะนั้นประกอบด้วยภาพตัวอย่างจำนวน 2 ภาพดังนี้คือ 1. ลักษณะที่แสดงถึงความรู้สึกชอบ
 ประกอบด้วยภาพที่แสดงความรักต่อกัน และภาพของเด็กที่แสดงการดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน
 2. ลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือสนับสนุน ประกอบด้วยภาพเด็กที่กำลังให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อน
 และภาพเด็กกำลังแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน 3. ลักษณะของการทำกิจกรรมร่วมกัน ประกอบด้วย
 ภาพเด็กกำลังเล่นด้วยกัน และภาพเด็กที่กำลังทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน 4. ลักษณะของการอยู่ใกล้ชิด
 ประกอบด้วยภาพเด็ก ๆ ที่อยู่ด้วยกันเป็นจำนวนมาก และภาพเด็กนั่งใกล้กัน 5. ลักษณะที่แสดงถึง
 การมีความคล้ายคลึงกันทางด้านร่างกาย ประกอบด้วยภาพเด็กสวมหมวกสีฟ้าเหมือนกัน และภาพ
 เด็กที่มีผมสีดำเหมือนกัน ก่อนที่จะดำเนินการทดสอบนั้นผู้วิจัย ได้ฝึกหัดให้เด็กคุ้นเคยกับวิธีการทดสอบ
 ก่อนโดยการเสนอชุดภาพตัวอย่างที่เป็นกิจกรรมระหว่างแม่กับลูก ให้เด็กดูทีละชุดแล้วถามเด็ก
 ว่ากิจกรรมในภาพใดบ้างแสดงถึงสิ่งที่แม่จะกระทำต่อลูก รวมทั้งหมด 3 ชุด ในการทดสอบจริง
 นั้นผู้วิจัย ได้ เสนอภาพดังกล่าวให้เด็กดูทีละชุด โดยที่แต่ละชุดประกอบด้วยภาพในลักษณะต่าง ๆ กัน
 จำนวน 3 ภาพ พร้อมกับบรรยายกิจกรรมในภาพประกอบไปด้วย หลังจากนั้นจึงถามเด็กว่ากิจกรรม
 ในภาพใดบ้างที่จะทำให้เด็กที่อยู่ในภาพเป็นเพื่อนกัน ถ้าเด็กตอบเพียงกิจกรรมเดียวผู้วิจัยอาจกระตุ้น
 ให้เด็กตอบมากขึ้น โดยการพูดว่า "บางครั้งคำตอบที่ถูกต้องก็มีมากกว่าหนึ่งข้อนะ" หรือพูดว่า "หนู
 คิดว่ายังมีกิจกรรมอื่นอีกไหมที่จะทำให้เด็ก ๆ ในภาพเหล่านั้นเป็นเพื่อนกันได้ หรือหนูคิดว่ามีเพียง
 กิจกรรมเดียวเท่านั้น"

การจัดอันดับความสำคัญของภาพที่กำหนดให้ ผู้วิจัย ได้ เสนอภาพชุดเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบ
 สอบในงานเงื่อนไขที่สอง หากแต่จัดเสนอภาพเป็นคู่ ๆ รวมทั้งหมด 45 คู่ ในการเสนอภาพแต่ละ
 คู่ นั้น ผู้วิจัย ได้ขอให้เด็กเลือกภาพที่มีความสำคัญสำหรับการเป็นเพื่อนมากกว่าอีกภาพหนึ่งขึ้นมา
 ทำเช่นนี้จนครบ 45 คู่ และก่อนที่จะมีการทดสอบจริงนั้นผู้วิจัย ได้ทำการฝึกหัดให้เด็ก ได้คุ้นเคยกับ
 วิธีการทดสอบด้วยการเสนอชุดภาพตัวอย่างเป็นคู่ ๆ ให้เด็กดูเช่นเดียวกับงานในเงื่อนไขที่สองด้วย

สำหรับลำดับของการนำเสนอภาพแต่ละชุดของทั้งงานในเงื่อนไขที่สองและ เงื่อนไขที่สาม
 นั้นผู้วิจัย ได้นำเสนอโดยวิธีการถ่วงดุลย์ (Counter balancing) ทั้งหมด ในการแปลผลการให้
 คะแนนของงานในเงื่อนไขที่สาม (การจัดอันดับความสำคัญของภาพ) จะพิจารณาจากจำนวนครั้งที่

ภาพในแต่ละลักษณะ ได้รับการเลือกเป็นเกณฑ์ ส่วนการแปลผลคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากงานในเชิงจิตวิทยาที่ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อพิจารณาจัดจำแนกลักษณะของมิตรภาพออกเป็นประเภทต่าง ๆ หลังจากนั้นได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณโดยมีระดับอายุ และ เพศ เป็นองค์ประกอบผลการศึกษารูปได้ว่าลักษณะของมิตรภาพด้านการทำกิจกรรมร่วมกัน การช่วยเหลือสนับสนุน ความรู้สึกชอบพอ และการอยู่ใกล้ชิดทั้ง 4 ลักษณะนี้จัดเป็นลักษณะเด่นที่พบมากในวัยเด็กตอนต้น การศึกษาครั้งนี้ไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศแต่พบมีความแตกต่างระหว่างอายุอย่างมีนัยสำคัญกล่าวคือ คะแนนของมิตรภาพด้านความรู้สึกชอบพอและด้านการช่วยเหลือสนับสนุนจะมากขึ้นตามระดับอายุ ส่วนคะแนนของมิตรภาพด้านเรามีความคล้ายคลึงกันทางด้านร่างกายนั้นมีค่าลดลงตามระดับอายุที่เพิ่มขึ้น

ต่อมา Furman & Bierman, 1984 : 925-931) ได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กนักเรียนชายและหญิงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 4 และ 6 ตามลำดับ จำนวน 84 คน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาที่แตกต่างกัน 3 วิธี เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกันของผลที่ได้จากการวิจัยคือการสัมภาษณ์ การทดสอบความเข้าใจเกี่ยวกับมิตรภาพจากเรื่องที่เล่าให้ฟัง และการตอบแบบสอบถาม ดังมีรายละเอียดในแต่ละวิธีการคือ

การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นรายบุคคลด้วยคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับลักษณะของเพื่อนที่เด็กต้องการและสิ่งที่เพื่อนควรจะทำปฏิบัติต่อกัน ตัวอย่างของคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ได้แก่ "เพื่อนคืออะไร" และ "หนูคิดว่าเพื่อนที่ดีนั้นควรปฏิบัติต่อกันอย่างไร" เป็นต้น จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดจำแนกประเภทของมิตรภาพออกเป็นลักษณะต่าง ๆ แล้วจึงวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณโดยมีเพศ และระดับชั้นเรียนเป็นองค์ประกอบ

การทดสอบความเข้าใจเกี่ยวกับมิตรภาพจากเรื่องที่เล่า ผู้วิจัยจะเล่าเรื่องที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนสองคนในลักษณะต่าง ๆ กันจำนวน 10 เรื่องให้เด็กฟังทีละคนแล้วจึงถามว่า "ทำไมตัวละครในเรื่องจึงเป็นเพื่อนกันได้" จากนั้นจึงนำคำตอบที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณเช่นเดียวกับวิธีสัมภาษณ์

การตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างจัดระดับความมากน้อยในการมีความสัมพันธ์กับเพื่อนสนิทและเพื่อนทั่วไปในชั้นเรียนเดียวกันโดยใช้แบบสอบถามชนิดที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า แล้วจึงนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทางโดยมีเพศ ระดับชั้นเรียน และลักษณะของเพื่อนเป็นองค์ประกอบ

ผลการศึกษาพบว่าการคาดหวังเกี่ยวกับมิตรภาพในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับจิตใจจะมากขึ้นตามระดับอายุ ในขณะที่ลักษณะของมิตรภาพที่เป็นพฤติกรรมการแสดงออกภายนอกมีความคงที่ และเด็กทุกระดับชั้นจะมีความสัมพันธ์กับเพื่อนสนิทและเพื่อนทั่วไปแตกต่างกันซึ่งขนาดของความแตกต่างดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นตามระดับอายุด้วย นอกจากนี้ยังพบข้อที่น่าสนใจก็คือเด็กที่ฟังการเล่าเรื่องจากผู้วิจัยจะระบุถึงลักษณะของมิตรภาพแต่ละลักษณะได้ในสัดส่วนที่มากกว่าการที่จะต้องตอบคำถามโดยตรงจากการสัมภาษณ์

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาจะเห็นว่าเด็กมีการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีมิตรภาพกับเพื่อนแตกต่างกันไปตามระดับอายุ กล่าวคือเด็กเล็กจะมีความเข้าใจมิตรภาพในลักษณะที่เป็นรูปธรรมอันเป็นลักษณะที่สามารถสังเกตเห็นได้ง่ายทางกาย จนเมื่อเด็กโตขึ้นจะพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับมิตรภาพได้ลึกซึ้งมากขึ้นและเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจเป็นหลัก ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานของการวิจัยข้อที่หนึ่งและข้อที่สองไว้ว่า

สมมติฐานข้อที่หนึ่ง "เด็กวัยประถมศึกษาจะมีคะแนน ไนท์คั้น เกี่ยวกับมิตรภาพในลักษณะการช่วยเหลือ และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มากกว่าเด็กปฐมวัย"

สมมติฐานข้อที่สอง "เด็กปฐมวัยจะมีคะแนน ไนท์คั้น เกี่ยวกับมิตรภาพในลักษณะความใกล้ชิดทางกาย การทำกิจกรรมร่วมกัน และการมีความคล้ายคลึงกันของลักษณะทางกายมากกว่าเด็กวัยประถมศึกษา"

2. ความแตกต่างระหว่างเพศ

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า มีทั้งงานวิจัยที่พบความแตกต่างระหว่างเพศ และงานวิจัยที่ไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศ สำหรับงานวิจัยที่สนับสนุนเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศได้แก่ งานวิจัยของ Berndt (cited in Flavell & Ross, 1981 : 177-179) ที่ศึกษาม ไนท์คั้น เกี่ยวกับมิตรภาพของเด็กนักเรียนระดับชั้นอนุบาล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยทำการศึกษา 2 ครั้ง ซึ่งการศึกษาคั้งแรกกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนการศึกษาคั้งหลังใช้กลุ่มตัวอย่างที่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับปานกลางและค่อนข้างดี ในการศึกษาแต่ละครั้งใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 96 คน แบ่งเป็นเพศชายและเพศหญิงจำนวนอย่างละเท่า ๆ กัน โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นรายบุคคลด้วยคำถามเกี่ยวกับการมีความสัมพันธ์กับเพื่อน เช่น เด็กทราบได้อย่างไรว่า เพื่อนคนไหนเป็นเพื่อนสนิทของตน เด็กใช้อะไรเป็นตัวตัดสินว่าจะ ไม่คบกับเพื่อนคนนั้นอีกต่อไปแล้ว เป็นต้น จากนั้นจึงนำคำตอบที่ได้มาวิเคราะห์

เนื้อหาโดยจัดหมวดหมู่ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างจากการศึกษาทั้ง 2 ครั้ง ให้ผลสรุปที่สอดคล้องกันว่าเด็กในทุกระดับชั้น ได้ระบุถึงบุคคลที่เป็นเพื่อนกันว่าจะมีการเล่นด้วยกันหรือมีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยที่สุด และคาดหวังว่าเพื่อนจะให้ความช่วยเหลือ และไม่แสดงความก้าวร้าวใส่ตนมากเป็นอันดับรองลงมา นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กอนุบาลและเด็กระดับชั้นประถมปีที่ 3 ได้ระบุถึงความสนิทสนม ความไว้วางใจ และความจงรักภักดีต่อเพื่อนน้อยมาก ในขณะที่ได้รับการกล่าวถึงเป็นอย่างมากในเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศนั้นพบว่าเด็กหญิงมีการกล่าวถึงความสนิทสนมกับเพื่อน และความซื่อสัตย์จากเพื่อนของตนบ่อยครั้งมากกว่าเด็กชาย นอกจากนี้ Bigelow & LA Gaipa (1980) ได้กล่าวถึงเด็กหญิงในวัยเด็กตอนกลางว่ามีความคาดหวังต่อเพื่อนสนิทโดยเน้นลักษณะของความจงรักภักดีในสัดส่วนที่มากกว่าเด็กชาย ส่วนในวัยรุ่นนั้นก็พบว่าเด็กวัยรุ่นตอนต้นและวัยรุ่นตอนปลายเพศหญิงได้ระบุถึงลักษณะความจงรักภักดีและความสนิทสนมในสัดส่วนที่มากกว่าวัยรุ่นชายอีกเช่นกัน

ส่วนงานวิจัยที่ไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศเกี่ยวกับมโนทัศน์ของมิตรภาพได้แก่ งานวิจัยของ Furman & Bierman ในปี 1983 ที่ทำการศึกษาในทัศนคติของมิตรภาพในเด็กปฐมวัยและวัยประถมศึกษาอายุระหว่าง 4-7 ปี จำนวน 64 คน โดยใช้การตรวจสอบ 3 วิธี ตามรายละเอียดที่นำเสนอไปแล้วในหน้าที่ 18-20

เนื่องจากมีทั้งผลการวิจัยที่สนับสนุนและผลการวิจัยที่คัดค้านในเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศเกี่ยวกับมโนทัศน์ของมิตรภาพดังที่กล่าวไปแล้ว จึงเป็นการยากที่จะสรุปลงไปว่าเพศมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพในเด็กหรือไม่ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของงานวิจัยที่สนับสนุนว่ามีความแตกต่างระหว่างเพศก็จะพบว่างานวิจัยดังกล่าวนี้ ได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเด็กที่โตแล้วจนถึงวัยรุ่น ประกอบกับลักษณะของมิตรภาพที่ศึกษานั้นมีลักษณะที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม ได้แก่ ความสนิทสนม ความจงรักภักดี และความซื่อสัตย์ เป็นต้น ซึ่งจะมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงกับการศึกษาในครั้งนี้อย่างยิ่งในด้านกลุ่มตัวอย่างตลอดจนลักษณะของมิตรภาพที่จะศึกษาดังนั้นจึงเหลืองานวิจัยเพียงชิ้นเดียวเท่านั้นที่ใช้กลุ่มตัวอย่างอายุใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาในครั้งนี้อย่างยิ่งไม่พบว่ามีความแตกต่างระหว่างเพศเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นมูลเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยต้องการที่จะนำตัวแปรเพศมาศึกษา โดยตั้งเป็นสมมติฐานในการวิจัยข้อที่สามว่า "เด็กชายและเด็กหญิงจะมีคะแนนมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพไม่แตกต่างกัน"

3. ระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

สำหรับระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมพบว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรง แต่จากข้อค้นพบบางส่วนที่ได้จากงานวิจัยของ Bigelow (1977) ที่ศึกษาความคาดหวังในการมีมิตรภาพกับเพื่อนสนิทของเด็กนักเรียนชายหญิง อายุระหว่าง 6-14 ปี โดยทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรมกับกลุ่มตัวอย่างชาวแองโกล - แคนาดาเดียน และชาวสก็อต ซึ่งมาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกันตามที่กล่าวไปแล้ว ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีการระบุถึงความคาดหวังมิตรภาพในบางลักษณะด้วยความถี่ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้อธิบายว่าอาจเป็นผลเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่างจากทั้งสองวัฒนธรรม แต่งานวิจัยของ Berndt (1981) ที่ทำการศึกษามิตรภาพในเด็กอนุบาล เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ตามที่ได้กล่าวถึงไปแล้วนั้น ซึ่ง Berndt ค้นพบข้อสรุปเกี่ยวกับมิตรภาพในลักษณะที่สอดคล้องกัน แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยทั้ง 2 ครั้งจะมาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันก็ตาม จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอาจไม่ใช่ตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพของเด็ก และความแตกต่างของผลการวิจัยที่ได้จากการวิจัยของ Bigelow นั้น อาจจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากตัวแปรอื่น ๆ อีกก็ได้ เช่น ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเรื่องนี้มาศึกษากับเด็กไทยเพื่อตรวจสอบว่าเด็กไทยจะมีมโนทัศน์เกี่ยวกับมิตรภาพแตกต่างไปจากเด็กที่อยู่ในแถบซีกโลกตะวันตกหรือไม่ และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีตัวแปรแทรกซ้อนทางด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเฉพาะในเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมใกล้เคียงกัน โดยพิจารณาจากระดับการศึกษาของบิดาและมารดาให้อยู่ในระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาโท และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของบิดาและมารดาารวมกันตั้งแต่ 15,000-20,000 บาท ทั้งนี้เพื่อควบคุมให้สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับเดียวกัน

ปัญหาในการวิจัย

เด็กปฐมวัยและวัยประถมศึกษา จะมีมโนทัศน์เกี่ยวกับลักษณะของมิตรภาพระหว่างเพื่อนแตกต่างกันหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบนิเทศน์เกี่ยวกับมิตรภาพของเด็กปฐมวัยและวัยประถมศึกษา
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบนิเทศน์เกี่ยวกับมิตรภาพของเด็กชายและเด็กหญิง

สมมติฐานในการวิจัย

1. เด็กวัยประถมศึกษา จะมีคะแนนนิเทศน์เกี่ยวกับมิตรภาพในลักษณะการช่วยเหลือ และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มากกว่าเด็กวัยปฐมวัย
2. เด็กปฐมวัยจะมีคะแนนนิเทศน์เกี่ยวกับมิตรภาพในลักษณะความใกล้ชิดทางกาย การทำกิจกรรมร่วมกัน และความคล้ายคลึงกันของลักษณะทางกาย มากกว่าเด็กวัยประถมศึกษา
3. เด็กชายและเด็กหญิงจะมีคะแนนนิเทศน์เกี่ยวกับมิตรภาพไม่แตกต่างกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

นิเทศน์เกี่ยวกับมิตรภาพ หมายถึง ความคิดความเข้าใจของเด็กปฐมวัยและวัยประถมศึกษา เกี่ยวกับลักษณะของเพื่อน ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ การวาดภาพ และการทดสอบด้วยภาพ ประกอบด้วย 5 ลักษณะดังนี้ คือ

การช่วยเหลือ หมายถึง การที่เด็กระบุถึงมิตรภาพในลักษณะที่มีการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือเพื่อน เช่น ช่วยอธิบายการบ้าน ช่วยเหลือเพื่อนเมื่อได้รับอุบัติเหตุจากการเล่น หรือถูกรังแก เป็นต้น

การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หมายถึง การที่เด็กระบุถึงมิตรภาพในลักษณะที่มีการให้ยืม และแบ่งปันสิ่งของแก่กันระหว่างเพื่อนเช่น ของเล่น อุปกรณ์การเรียน ขนมและเงิน เป็นต้น

การทำกิจกรรมร่วมกัน หมายถึง การที่เด็กระบุถึงมิตรภาพในลักษณะที่มีการทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันระหว่างเพื่อนเช่น เล่นด้วยกัน ทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายร่วมกับเพื่อน เป็นต้น

ความใกล้ชิดทางกาย หมายถึง การที่เด็กระบุถึงมิตรภาพในลักษณะที่มีความใกล้ชิดกันทางด้านร่างกายระหว่างเพื่อนของตนเช่น นั่งเรียนใกล้กัน อยู่บ้านใกล้กัน ไปโรงเรียนด้วยกัน และเรียนอยู่ห้องเดียวกัน เป็นต้น

ความคล้ายคลึงกันของลักษณะทางกาย หมายถึง การที่เด็กระบุถึงมิตรภาพในลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกันในลักษณะทางกายระหว่างเพื่อน เช่น เพศเดียวกัน แต่งกายเหมือนกัน เป็นต้น

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กนักเรียนชายและหญิง อายุระหว่าง 5 ปี 5 เดือน - 6 ปี 5 เดือน ที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2535 ของโรงเรียนทับทอง ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

เด็กวัยประถมศึกษา หมายถึง เด็กนักเรียนชายและหญิง อายุระหว่าง 8 ปี 5 เดือน - 9 ปี 5 เดือน ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2535 ของโรงเรียนทับทอง ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

เป็นเด็กนักเรียนชายและหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2535 ในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 3 อายุระหว่าง 5 ปี 5 เดือน - 6 ปี 5 เดือน อายุเฉลี่ย 6 ปี และเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุระหว่าง 8 ปี 5 เดือน - 9 ปี 5 เดือน อายุเฉลี่ย 9 ปี ของโรงเรียนทับทอง เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร จำนวนกลุ่มอายุละ 60 คน รวม 120 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

1. กลุ่มอายุ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มอายุ ได้แก่ เด็กปฐมวัย และเด็กวัยประถมศึกษา
2. เพศ แบ่งออกเป็นเพศหญิงและเพศชาย
3. คะแนนที่เด็กระบุถึงลักษณะของมิตรภาพในแต่ละลักษณะ ประกอบด้วย 5 ลักษณะคือการช่วยเหลือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การทำกิจกรรมร่วมกัน ความใกล้ชิดทางกาย และความคล้ายคลึงกันของลักษณะทางกาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบว่าเด็กปฐมวัยและเด็กวัยประถมศึกษานั้นจะมีความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม (มิตรภาพ) ระหว่างเพื่อนแตกต่างกันหรือไม่ และแตกต่างกันอย่างไร
2. ครูและผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กจะตระหนักถึงความแตกต่างทางด้านความคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับมิตรภาพของเด็กที่อยู่ในวัยต่างกัน ทำให้ทราบแนวโน้มนในการเลือกคบเพื่อนของเด็ก ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างกลุ่มเพื่อนของเด็กต่อไป
3. เป็นแนวทางในการค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการด้านความคิด ความเข้าใจทางสังคมได้ระดับหนึ่ง

